

УДК:
323.28+343.9.02]:327.84

Прегледни
рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XXIII) X, vol=27
Бр. 1 / 2011.
стр. 277-296.

Добрица Весић

Институт за међународну политику и привреду, Београд

Мирослав Антевски

Институт за међународну политику и привреду, Београд

ПОТЕНЦИЈАЛИ МЕЂУНАРОДНЕ САРАДЊЕ У БОРБИ ПРОТИВ ТЕРОРИЗМА И ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА*

Сажетак

Неопходна је међународна сарадња у сузбијању тероризма и организованог криминала. Међународна сарадња је углавном била усмерена на стварање анти-терористичких инструмената као оквира за сарадњу међу државама да би се осигурало да сви терористи буду ухапшени, оптужени и кажњени. Одвраћање од терористичких аката, које може бити постигнуто репресијом, постало је недовољно у времену интензивирања насиља и самоубилачког тероризма и организованог криминала. Неопходно је створити међународне правне инструменте који могу осигурати превенцију терористичких напада и створити безбедно међународно окружење. Главни циљ инструмената за превенцију је да онемогуће приступ средствима помоћу којих терористи могу извести насилне акте. У том контексту, конвенције, које треба да онемогуће приступ експлозивима, хемијском и нуклеарном оруђеју, су побољшане, као и правни инструменти који спречавају финансирање терористичких активности.

Кључне речи: сарадња, тероризам, организовани криминал, међународно право, конвенције

* Овај рад је део резултата истраживања у оквиру Пројекта ИМПП, Београд, бр. 149002, финансираног од Министарства за науку и технолошки развој Републике Србије.

Савремени свет, па тиме и земље региона у којем је и Србија, сучељава се са низом негативних појава у првој деценији двадесетпрвог века, од којих се са аспекта безбедности издвајају: политичко насиље, нелегална редукција политичке моћи, организовани криминалитет и тероризам. Међутим, међу њима се, по својим специфичним карактеристикама, издвајају два веома актуелна светска феномена, тероризам и организовани криминал, који се и у нашој јавности често помињу, али су још недовољно спознати и истражени. Стога, међународна сарадња, ради подизања нивоа безбедносне културе и специфичног научног знања, треба да обухвата и едукативне програме (уз перманентно иновирање и контролу квалитета стеченог знања) у настојању што успешнијег укључивања све већег броја стручњака у савремене друштвене токове борбе против тероризма и организованог криминала. У том циљу треба да буду ангажовани најеминентнији стручњаци из оних научних дисциплина које се баве изучавањем и сузбијањем наведених социо-патолошких феномена, као и бројни стручњаци из праксе.

У новијој светској историји, не постоји ни једна земља, нити насељена територија која је имуна на терористичке претње и на организовани криминал. Ове девијантне појаве представљају глобални проблем, с обзиром да терористичке претње и активности, али и организовани криминал, као појавни облик у једној средини, по правилу, никад не остаје изолован на одређеном простору, већ се веома брзо шири и грана и на друге просторе.

Традиционални концепт тероризма заменио је један нови, или како се у теорији назива „супер тероризам“, представљен и примењен од стране култова или религијски мотивисаних група, опремљених оружјем масовног уништења које су спремни да употребе у сваком тренутку.

Међународни тероризам је, по својој природи, напад на фундаменталне принципе права, поретка, људских права и мирног решавања сукоба, свих принципа на којима се заснива систем УН-а. Уједињене нације имају најзначајније место у пружању правног и организованог оквира у кампањи против тероризма. Без обзира што се многи експерти слажу да је међународни тероризам врло опасна друштвена појава, присутна у различитим формама, кроз историју људског друштва, ни до данас нису изграђени или ускла-

ђени јединствени ставови, па тиме и однос, о овом питању.¹⁾ На пример, организовани криминал на Косову и Метохији је класичан пример како се у једној средини захваћеној вишегодишњом политичком кризом, ствара мноштво криминалних организација које имају огроман обрт капитала. Наравно, не може се тврдити да на Космету не би било организованог криминала да је стање у тој покрајини било стабилно, без политичких превирања и ратних дешавања. Свакако, криминала би било као и у другим крајевима земље и света, али не би било ни приближно садашњем, изузетно израженом степену криминалитета у овој покрајини.²⁾ Уз дрогу и оружје, криминалне организације баве се још и разним другим нелегалним и противзаконитим пословима. Ту спада трговина, односно шверц цигаретама и нафтним дериватима, затим проституција, која је посебно узела маха после доласка међународних снага, и трговина људима и људским органима. Организовани криминал на Космету, свакако не би био тако изражен и моћан да у самом његовом врху нису поједини челници политичких структура у овој покрајини. Осим тога, криминалне организације са Косова и Метохије успоставиле су добру сарадњу са сличним криминогеним групама из региона и Европе. Такође, познато је да су створене одређене везе између криминалаца са Космета и сродних криминалних организација из Централне Србије.

Актуелну структуру међународних антитерористичких правних инструмената чине:³⁾

- универзални споразуми, конвенције које се односе на спречавање и сузбијање међународног тероризма;
- инструменти који су усвојени на регионалном нивоу;

1) Први озбиљан корак у борби против тероризма десио се по убиству југословенског краља Александра и француског министра Бартуа у Марсеју 9. октобра 1934. године, када Француска и званично предлаже оснивање Међународног кривичног суда. У одговору на француски предлог, Савет Лиге народа одлучио је да оснује комитет експерата који је имао задатак да направи предлог текста конвенције о спречавању злочина тероризма.

2) Доласком снага КФОР-а и међународне управе на Косову и Метохији, криминалне организације још више долазе до изражаја, и њихово деловање веома брзо измиче контроли привремено успостављених безбедоносних структура. Није непознато да је Космет од доласка међународних снага постао центар криминалних активности у југоисточној Европи.

3) Извори међународног антитерористичког права и права у борби против организованог криминала не састоје се само од текстова „тврдог права“ (*hard law*). Независно од постојања конвенција потребно је узети у разматрање и велики број текстова „меког права“ (*soft law*), које чине резолуције и друге одлуке усвојене у УН и на нивоу различитих регионалних организација. Оне својим обимом и свеобухватношћу превазилазе обим и садржину конвенција УН и регионалних организација.

- декларације које су омогућиле правни оквир за међународну акцију на превенцији и сузбијању тероризма последњих година.

Са аспекта правне антитерористичке конструкције УН, за прошле четири деценије усвојена је 21 међународна антитерористичка конвенција – 13 универзалних и 8 са регионалном применом.⁴⁾ Мада се ове конвенције баве тероризмом исцепкано, одсликавајући ограничени и фрагментални приступ, уколико би биле на снази и у потпуности примењене, оне би, потенцијално, створиле солидан правни основ за борбу против тероризма.

ДЕФИНИЦИЈЕ ТЕРОРИЗМА

Узимајући у обзир велики број различитих дефиниција тероризма, које свака на свој начин полазе од истих или сличних чињеница, оправдано се поставља питање у чему су дате дефиниције истоветне, а у чему се разликују, нарочито имајући у виду његову међународну димензију. Навешћемо за илустрацију најзначајније дефиниције:

Према ФБИ-у: Тероризам је незаконита употреба силе или насиља против лица или имовине да би се застрашила или присилила влада, цивилно становништво или било који њихов сегмент ради промоције политичких или социјалних циљева.

Министарство одбране САД: Тероризам је срачуната употреба насиља или претње насиљем да би се усадио страх, са намером да се владе или друштва застраше или принуде, зарад постизања циљева који су углавном политички, верски или идеолошки.

Уједињене нације: Тероризам је акт лишавања живота или рањавања или акт уништавања или оштећења имовине цивила или владе, без јасне дозволе одређене владе, од стране појединаца или групе људи који самостално делују, или влада које делују из властитих побуда или веровања, да би постигли неки политички циљ. Терориста је свака особа која, делујући независно од знања неке земље, или као појединац, или као члан групе која није призната као званично тело или део неке нације, поступа на тај начин што уништава или оштећује имовину цивилног становништва или влада, да би постигао неки политички циљ.

4) Конвенције УН су развиле Генерална скупштина, Међународна организација за цивилну пловидбу (ИКАО), Међународна поморска организација (ИМО) и Међународна организација за атомску енергију.

Генерални секретар УН: Свака акција чини тероризам ако је њена намера да изазове смрт или физичке повреде цивила или неборбеног становништва, у сврхе застрашивања становништва или приморавања владе или међународне организације да нешто учини или да се уздржи од чињења.

Влада Велике Британије: Употреба или претња акцијом која укључује озбиљно насиље над било којим лицем или имовином, у сврху достизања политичких, верских или идеолошких циљева.

Walter Laquer: Допринос постизању политичких циљева нелегитимном употребом силе, кад су мета невини људи.

Проф. др Драган Симеуновић: Тероризам је сложени облик организованог, индивидуалног и ређе институционалног политичког насиља обележен застрашујућим брахијално физичким и психолошким методама политичке борбе којима се обично у време политичких и економских криза, а ретко у условима остварене политичке и економске стабилности једног друштва систематски покушавају остварити „велики циљеви“ на начин потпуно непримерен у датим условима, пре свега друштвеној ситуацији и историјским могућностима оних који га као политичку стратегију упражњавају.

Проф. др Војин Димитријевић: Терористички акт је акт физичког насиља, чији је предмет изабран тако да изазива јаке психичке реакције, у првом реду страх код ширег круга људи у нади да ће они помоћи да се одржи или промени понашање које је важно за постизање политичких циљева, ако такав акт није оправдан општим интересима који су одређени независно од њега и ако није извршен по правилима која се уобичајено примењују на друштвене видове вршења власти.

Радослав Гађиновић: Тероризам је организована примена насиља од стране политички мотивисаних извршилаца (појединаца или група), који су одлучни, да кроз страх, зебњу, дефетизам и панику намећу своју вољу органима власти и грађанима.

Сумирајући суштину наведених дефиниција, можемо закључити да су најчешћи елементи који одређују тероризам:⁵⁾

- насиље као метод,
- грађани и влада као мете,
- изазивање страха и изнуђивање.

5) Класификација тероризма према: методима (самоубилачки, атентаторски); средствима (класични, биохемијски, нуклеарни); циљевима (идеолошки фундиран-левичарски и десничарски, етничко-сепаратистички, религијски фундиран);

СХВАТАЊЕ МЕЂУНАРОДНОГ ТЕРОРИЗМА

С обзиром да се питањем тероризма бави више наука и дисциплина, тј. да је питање сагледавања појма тероризма мултидисциплинарно, потребно је нагласити да је злочин тероризма у саставу злочина обухваћен међународним кривичним правом. При томе треба имати у виду да међународно кривично право представља систем правних прописа који у себи садржи норме кривичног права које имају међународни карактер и норме међународног јавног права, усмерених ка кажњавању или примени других санкција према лицима одговорним за кривична дела, која су као таква означена као међународна.⁶⁾ Резолуција Савета безбедности 1373 од 29. октобра 2001. године: „... акти, методе и пракса тероризма је супротна циљевима и принципима УН-а ... Резолуција позива све државе чланице да постану чланице релевантне међународне конвенције и протокола ... и да повећају међународну сарадњу ... у циљу кампање против тероризма оснива се ССТ – Комитет за борбу против тероризма, који ће да прати примену Резолуције Савета безбедности 1373.“ Међутим, чак и у оквиру једне земље постоје забуне око јединствене дефиниције тероризма. У Сједињеним Америчким Државама, влада те земље (State Department) тероризам дефинише као преобладајуће политички мотивисано насиље извршено према невојним циљевима од стране поднационалних група или тајних агената, обично са утицајем на јавност. С друге стране, федерални истражни биро (ФБИ – Federal Bureau of Investigation), користи другачију форму при дефинисању тероризма: „Тероризам је коришћење озбиљног насиља против лица или имовине, или претња коришћењем истог насиља да се застраши или принуди држава, јавност или било који део јавности, у циљу да се промовишу политички, социјални или идеолошки циљеви“. Оваква разлика између различитих агенција или тела истих владе могу се објаснити различитим оквирима деловања или надлежности. Међутим, разлике постоје и између земаља. Ове разлике нису само резултат другачијих схватања појма тероризам, већ и промена других чинилаца које

6) У групу кривичних дела означених као међународна кривична дела, пре свега, спадају злочини који су у надлежности Међународног кривичног суда у сагласности са чланом 5 Статута, а то су: ратни злочини, злочини против човечности, геноцид и агресија. Поред наведених, то су и следећи злочини: узимање талаца, тероризам, злочини против међународно заштићених лица, злочин против службеника УН и придруженог особља, злочини које чине плаћеници, злочини производње и стављања у промет наркотика, дроге и других психопатских супстанци, злочин против културне баштине и злочин против животне средине.

доведе до појаве модерног тероризма или схватања тероризма у савременим условима.

Питање шта је тероризам, а шта није, већ дуже времена опседа теоретичаре, експерте и политичаре. Можда би се експерти и сложили око јединствене дефиниције, да питање тероризма у себи не садржи у великој мери и политичку компоненту. До данас није усклађена јединствена дефиниција тероризма, иако је крајње неопходно да се то уради. Често се појам тероризма замењује појмом терора или обрнуто, те је неопходно дати теоријско разграничење између ова два појма. Терор и тероризам су облици насиља примењени од стране малих група, иако у пракси постоје и другачији примери. Појам терора везује се за групу на власти која путем страховладе и другим насилним методама жели да задржи власт, док се појам тероризма везује за групе које имају за циљ смену власти, било да је она демократска или крајње недемократска. У оба случаја жртве су цивили.

Функционални прилаз тероризму, карактеристичан за савремене међународне односе и активност међународних организација, више није усмерен само на репресивност, већ се све више развија не само на правну него и на свеобухватну превенцију. У том смислу треба развијати инструменте битне за превенцију који треба да буду конкретизовани кроз специјализоване и регионалне организације.

ЕФИКАСНОСТ ДОСАДАШЊЕ МЕЂУНАРОДНЕ САРАДЊЕ

Досадашњу ефикасност постојећих конвенција, за супротстављање тероризму и организованом криминалу, могуће је сагледати са два аспекта:

- поједине државе су тешко или готово никако нису ратификовале ове инструменте, а ако су то и учиниле оне их „озбиљно не спроводе“;
- појавом самоубилачког тероризма доведена је у питање највећа и права вредност конвенција, да оне помажу у откривању, хапшењу и лакшем суђењу починиоцима терористичких аката.

Ефикасност конвенција лежи у доброј легислативи, али и у ефикасној примени. И у једном и у другом смислу то у пракси често није случај. Неке конвенције није ратификовало велики број

држава.⁷⁾ Потом, врло је дискутабилно питање спровођења одредби конвенција, због познатог различитог третирања појединих аката политичког насиља у различитим земљама, двоструких стандарда и неспремности да се акт осуди као терористички, без обзира ко је извршилац. Ово је проблем не само за земље у развоју, него и за развијене земље. С друге стране, бројни експерти сматрају да су конвенције потребне само онда када неформални механизми (већа сарадња земаља на дипломатском, полицијском и судском нивоу сарадње) нису довољни.⁸⁾ Потом, претпоставка да ће свест потенцијалног терористе о кажњивости дела и обавези утицати на одвраћање од тероризма, постала је нереална због интензивирања самоубилачког тероризма. Број оних који су инспирисани, обучени и можда злоупотребљени да жртвују сопствени живот извођењем терористичког насиља, све је већи.

Поједини експерти међународног права сматрају да је његова основна улога да се створи једна општа, свеобухватна (*comprehensive*) конвенција против тероризма и организованог криминала. Сматра се да би конвенција омогућила чвршће везе у међународној сарадњи, не само у смислу обавезе да се уложе напори за сузбијање тероризма, већ такође и у смислу обавеза да се постигну одређени резултати, а захтевала би и елиминисање законских норми које стварају изузетке у вези са кривичношћу дела на политичкој, филозофској, идеолошкој, расној, етничкој, религијској или другој основи. Општа конвенција би требало, такође, да буде довољно широка да обухвати све раније признате облике терористичког насиља који су претходно дефинисани, али и да обухвати видове тероризма који нису постојали у претходним конвенцијама, а предвиђају технолошки напредак и промене понашања. Ово може да укључи претњу оружјем за масовно уништавање, сајбер-тероризам и да антиципира други научни и технолошки развој.

После хитних мера предузетих од стране Савета безбедности поводом терористичких напада на САД у 2001. години, настала је нова ситуација у борби против тероризма. Позивајући се на главу 7 Повеље УН, Савет је једногласно донео резолуцију која под претњом санкцијама захтева од свих држава потпун прекид свих

7) На пример, Конвенција о забрани узимања талаца је донета још 1979. године, али ју је до данас ратификовало само 110 земаља, а терористи често прибегавају узимању талаца.

8) Aust, Anthony (2001), *Counter-Terrorism – A New Approach*, Max Planck Yearbook of United Nations Law

веза и пружање помоћи терористичким организацијама, доношење одговарајућег законодавства и изричито признаје право државама на индивидуалну и колективну самоодбрану у борби против међународног тероризма. Поред тога, Савет безбедности установљава и специјални комитет, чиме је репресивна снага међународног права у случајевима када се доведу у питање заједнички интереси међународне заједнице као целине значајно ојачала.

За антитерористичке конвенције, суверенитет држава је још веома битан, јер се терористичка дела не третирају као међународни злочини. Ова дела остају, пре свега, кривична дела којима треба да се баве национални правни системи. Конвенције се обраћају државама и захтевају од њих да претворе наведена кривична дела тероризма у кривична дела у свом законодавству, односно држава мора да инкриминише акте на које се односи конвенција. При томе, Европска конвенција о сузбијању тероризма даје листу у коју је уврстила одређени број озбиљних злочина који се, у циљу екстрадиције, не третирају као политички.

ДЕФИНИСАЊЕ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА

Постојање, јачање и ширење организованог криминала у дубокој је зависности од организованости криминалне организације, али и од услова у којима се она ствара и делује. Неоспорно је да добру подлогу за стварање криминалних организација стварају ситуације у несређеним друштвима, односно несређене државе са пуно нерешених унутрашњих, али и спољних проблема, посебно оне средине где је дошла до изражаја економска криза. Тамо где има економске кризе, готово је немогуће избећи и кризу власти. Све то, те државе или области у њима, чини мање отпорним на појаву организованог криминала чије структуре, са строго утврђеном хијерархијом и дисциплином, веома брзо долазе до великог незаконито стеченог профита. Тај профит који је стечен на незаконит начин, у условима несређених односа у држави, криминалне организације и њихове вође често успевају да легализују, па да се домогну и друштвеног угледа који им обезбеђује готово несметано праће новца.

Организовани криминал могуће је описати и конкретније одредити са више формулација, али је за све заједничко да криминалну организацију чини више особа опредељених да на незаконит начин оствари што већи профит. Основне карактеристике криминалне организације су:

- учешће више од три лица у криминалној групи;
- строга хијерархија у организацији где се тачно зна ко је вођа, ко шта ради и за шта одговара;
- коришћење насилних средстава, уцена и претњи да би се дошло до остварења циља;
- повезаност са сродним организацијама у непосредној близини, али и шире;
- стварање блиских контаката и веза са истакнутим појединцима из сфере привреде и политике;
- настојање да се профит стечен на незаконит начин убаци у легалне токове.

Према Закону о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, организовани криминал представља вршење кривичних дела од стране организоване криминалне групе, односно друге организоване групе или њених припадника за које је предвиђена казна затвора од четири године или тежа казна. Под организованом криминалном групом подразумева се група од три или више лица која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за које је предвиђена казна затвора од четири године или тежа казна, ради стицања, посредно или непосредно, финансијске или друге материјалне користи.⁹⁾

На нивоу Европске уније (специјализовано тело: European Union Working Group on Narcotics and Organized Crime), постигнута је сагласност о списку једанаест карактеристика за идентификацију организованог криминала:¹⁰⁾

- учествовање више од два лица;
- свако има своју одређену улогу;
- деловању у дужем или неодређеном периоду;
- коришћење неких облика дисциплине и контроле;
- осумњичени су за тежа кривична дела;

9) Организована криминална група, је дакле, структурисана група од три или више лица која постоји током одређеног периода и делује ради извршења једног или више тешких кривичних дела, са циљем стицања директне или индиректне финансијске или друге материјалне користи. Под другом организованом криминалном групом подразумева се група која није образована у циљу непосредног вршења кривичног дела, нити има тако развијену организациону структуру, дефинисане улоге и континуитет чланства својих припадника, али је у функцији организованог криминала.

10) Милошевић, Милан (2003), *Организовани криминал*, Београд, Службени лист СЦГ

- делују на међународном нивоу;
- коришћење насиља или других облика застрашивања;
- коришћење трговинских структура или структура сличних послова;
- умешаност у прање новца;
- утицај на политику, јавну управу, правосудне органе или привреду, и
- тежња за профитом и моћи.

ПРАВОСУДНА ПОЛИТИКА У СУЗБИЈАЊУ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА

Усвајање закона о одузимању имовине стечене криминалом обезбедиће Србији до сада најмоћније оружје за борбу против организованог криминала. Новим законом је предвиђено да терет доказивања порекла имовине пребаци на осуђене мафијаше, који би онда требало да докажу како су је стекли. Онима који не успеју да докажу порекло, биће одузета целокупна имовина.¹¹⁾ Често се на суђењима види велика несразмера између прихода које осумњичени има и имовине која је огромна. До сада се учесницима организованог криминала одузимала само имовинска корист, а целокупна имовина, која се понекад мери милионима евра остаје нетакнута. Дакле, до средине 2009. године у Србији је могла да се од осуђеног криминалца одузме само противправна имовинска корист, проистекла из кривичног дела. То је практично значило да никоме од великих криминалних група којима се судило у Специјалном суду није могла да буде одузета целокупна имовина, већ су били дужни да врате само оно за шта се докаже да су стекли криминалом. Важну новину у закону представља и могућност одузимања од наследника мафијаша. Дирекција за одузимање имовине, у оквиру Министарства, имовину може одузети чак и ако мафијашке вође нису живе дочекале крај суђења, али се у пресуди помињу као организатори групе. Према законском предлогу предвиђено је да тужилац може у року од године дана, од правоснажности пресуде, да покрене поступак одузимања имовине.¹²⁾ Од оснивања Посебног одељења Округног суда (познатијег као Специјални суд) донето

11) Више држава у Европској унији, које воде борбу против организованог криминала, до сада су донеле законе о одузимању имовине: Италија 1990, Холандија 1993, Велика Британија 1994 (дела везана за дрогу), Аустрија 1996, Белгија 1999. године.

12) То значи да би на удару овог закона могли да се нађу припадници стечајне, царинске, друмске и фудбалске мафије. Сви они се терете да су оштетили државу за више десе-

је укупно 50 пресуда против различитих организованих криминалних група. У фази суђења тренутно је 61 предмет, а води се више десетина истрага.

Србија је сукцесорским изјавама (као правни наследник свих ранијих државних творевина) регулисала статус у седам међународних конвенција које су УН усвојиле од 1963. до 1980. године. Преосталих шест конвенција је ратификовано у периоду од 2001. до 2005. године.¹³⁾

БОРБА ПРОТИВ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА

Организовани криминал, између осталог, може се посматрати као врста имовинског криминалитета, а карактерише га постојање криминалне организације која обавља континуирану привредну делатност, користећи, при томе, насиље и корупцију носилаца власти. Велике количине нелегално стечених средстава, које поседују криминалци и криминалне организације, представљају потенцијалну опасност за корумпирање у легалном пословању и државним органима, нарушавају интегритет финансијских институција и омогућавају укључивање у легално пословање, што посебно може да буде опасно уколико се користи као подршка криминалној делатности. Ова опасност је утолико већа ако се створе могућности за се утиче на доношење државних одлука у домену политичког и економског живота.

Према подацима из „Беле књиге о организованом криминалу“, коју је МУП Србије недавно израдио, по други пут за последњих осам година, у Србији делује око 200 криминалних група у које је укључено више од хиљаду криминалаца. Процењује се да су они оштетили буџет Србије за више од три милијарде динара. Нема сумње да је у овој борби против организованог криминала неизбежна међународна сарадња.¹⁴⁾

Слика данашњег српског организованог криминала, у великој мери, је измењена у односу на последњу деценију двадесетог века,

тина милиона евра, али је већина оптужених током суђења изјавила да од имовине не поседује готово ништа и да их издржавају брачни партнери.

13) На пример, од регионалних конвенција СРЈ је 2001. године ратификовала Европску конвенцију о сузбијању тероризма, која је донета у Стразбуру 1977. године.

14) На пример, када је ухапшено шест чланова групе која је током 2008. и 2009. године, на територији Србије и Европске уније, пустила у оптицај неколико стотина хиљада новчаница у апоенима од 100 евра. Према извештајима Народне банке и европских центара за анализе новчаница, до сада је из оптицаја повучен износ од два милиона фалсификованих евра, које је израдила ова група. Процењује се да је у земљама Западне Европе у оптицају још осам милиона евра, направљених у Србији.

када су почеле да се наслућују контуре организованог криминала. У садашњој ситуацији Србија треба да успостави оквир за сарадњу са ЕУ и земљама у окружењу, с циљем спречавања коришћења финансијских система за прање прихода стечених кривичним делом. Сарадња у овој области би укључивала административну и техничку помоћ усмерену ка успостављању одговарајућих стандарда за сузбијање међународног тероризма и организованог криминала.

САРАДЊА У БОРБИ ПРОТИВ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА

У савременим условима, када просто буја међународни тероризам и организовани криминал, појединачни напори државе ни су довољни. Наиме, глобална природа тероризма и организованог криминала захтева дефинисање заједничке, међународне, стратегије чија би полазна основа требало да буде активно учешће свих држава и међународних институција. Претпоставка међународне сарадње јесте дефинисање платформе за унапређење заједничких активности у превенцији, истрази и судском гоњењу, која се састоји у:¹⁵⁾

- јасном дефинисању појма организованог криминала;
- јединственој инкриминацији активности везаних за организовани криминал;
- усаглашавању процесних овлашћења неопходних за поступак откривања и доказивања кривичних дела организованог криминала;
- прецизном дефинисању облика међународне сарадње;
- поједностављењу поступка за пружање међународне правне помоћи;
- чвршћем повезивању надлежних државних органа у циљу размене информација, откривању и доказивању кривичних дела организованог криминала;
- дефинисању заједничких програма за едукацију органа задужених за борбу са организованим криминалом.

Међутим, да би се прецизно дефинисао адекватан правни систем за супротстављање организованом криминалу, неопходно га је засновати на мерама за елиминацију узрока постојања и прин-

15) Ђурђевић, Зоран (2008), „Међународна сарадња у супротстављању организованом криминалу“, *Ревиија за безбедност*, 2(7), стр. 41–48.

ципа његовог функционисања. Таква законска правила пун ефекат постижу када буду прихваћена од великог броја земаља. На тај начин, сматра се, доћи ће до елиминације различитих правних решења и третмана, како у материјалном тако и у процесном праву, која организовани криминалитет вешто користи.

С друге стране, треба имати у виду да се предуслов за пружање правне помоћи у истрази, гоњењу и судским поступцима састоји у дефинисању предмета, поступака и општих начела за пружање такве правне помоћи.. Узајамна правна помоћ може бити затражена ради:¹⁶⁾

- узимања доказа или изјаве од лица;
- уручење судских докумената;
- извршење претреса, заплене и замрзавања,
- прегледа предмета и места;
- достављања информација, доказног материјала и налаза вештака;
- доставе релевантних докумената и евиденција, укључујући државне, банкарске, финансијске, привредне или пословне;
- идентификовања или проналажења добити од криминала, имовине, инструмената или других ствари које могу послужити као доказ;
- олакшавање добровољног појављивања лица у држави потписници молиљи, и сваке друге врсте помоћи које нису у супротности са законима замољене државе потписнице.

Осим овога, државе потписнице ће разматрати закључивање билатералних или мултилатералних споразума којима би се створила могућност да се за кривична дела организованог криминалитета (посебно корупције и прања новца) образују заједнички истражни органи, дефинише сарадња у примени специјалних истражних техника, заштите сведоци и размене информације везане за организовани криминалитет.

При томе треба имати у виду да је Савет Европске уније уз Конвенцију о узајамној помоћи, у кривичним стварима између држава чланица Европске уније, донео и Протокол којим се предвиђају додатне мере за пружање узајамне помоћи у борби, пре свега против организованог криминала, прања новца и финансијског

16) Конвенција УН против трансакционог организованог криминала, усвојена 15. новембра 2000. године на 55. заседању Генералне скупштине Уједињених нација.

криминала. Овим протоколом дефинисан је начин пружања узајамне правне помоћи у истрагама чији је предмет утврђивање одређених банкарских рачуна или праћење банкарских операција које се спроводе преко једног или више рачуна.

Питање финансирања терористичких група постаје све значајније, јер према проценама Међународног монетарног фонда, праће новца у светским размерама достиже два до пет одсто глобалног бруто домаћег производа. У свету се годишње „опере“ између 600 милијарди и 1,5 билиона долара, а део тог новца стиже до терористичких организација. Највећи део новца прикупља се од шверца дроге, препродаја оружја, као и вишегодишње трговине људима и имигрантима. Конвенција о сузбијању аката нуклеарног тероризма усвојена је априла 2005. године, и представља последњу у низу антитерористичких конвенција светске организације. У својој Основној резолуцији из 1996. године, Генерална скупштина се, између осталог, бавила и питањима граничних прелаза и миграције, односно азила. Од држава је захтевано да предузму ефикасније и одлучне мере у складу са релевантним одредбама међународног права и стандарда људских права за брзу и коначну елиминацију међународног тероризма.

УЛОГА МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА У СУЗБИЈАЊУ ТЕРОРИЗМА И ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА

У међународном праву постоји тенденција да се дефинишу, инкриминишу и међународно гоне и неки видови унутрашњег тероризма (који се третира двојако: као обично кривично дело, или као напад на уставни поредак). При томе се полази од претпоставке да извесни минимум моралног понашања треба да важи и за унутрашњополитичку борбу. У њој се не могу користити изузетно опасна, сурова и подла средства, нити могу да се нападају људи који не могу да се сматрају умешанима у сукоб, што дефинише и Протокол II Женевских конвенција. Акти унутрашњег тероризма, као и организованог криминала, постали су међународно релевантни кад су терористи почели да се склањају у иностранство после извршеног криминалног дела. Међународна питања у вези са тероризмом зато су се прво и разматрала као питања екстрадиције.¹⁷⁾ Међутим, данас је, уместо унутрашњег, домаћег, национал-

17) За ово питање је посебно било битно питање политичких криваца. Они су у прошлости били искључени из примене овог института када је било у питању: 1. убиство

ног тероризма, чији је циљ дестабилизација државне организације, израженији међународни тероризам, односно тероризам који има било који инострани елемент. Дакле, кад год су грађани, територија или делови друге државе укључени у терористички акт онда се он сматра актом међународног тероризма. Одговарајући ефекат међународног права заснива се на комбинацији хармонизације кривичног права држава и његове ефикасне примене.¹⁸⁾ Једна од главних препрека у вези да се оптимализује међународна сарадња у примени кривичног права односи се на питање судске надлежности (установљавање и примена јурисдикције). Према конвенцијама, државе чланице морају да установе своју јурисдикцију над кривичним делима која свака конвенција утврђује, уколико су почињени на њеној територији. На пример, уговори о екстрадицији захтевају да је кривично дело почињено на територији државе која тражи екстрадицију. Одредбе утврђују неколико легитимних разлога зашто државе могу да одбију екстрадицију: уколико је особа сопствени држављанин, а унутрашњи закони забрањују екстрадицију, и уколико држава исказује неповерење у правичност другог правног система и/или у тужилаштво друге државе.

Акти савременог мегатероризма су сложени и траже ангажовање значајних средстава. Зато је основна идеја правних инструмената за превенцију и сузбијање тероризма онемогућавање да терористи дођу до средстава којима ће извести те нападе. То се, пре свега, односи на финансирање, као и на онемогућавање да терористи дођу до експлозива и различитих врста оружја као што су хемијско, биолошко или нуклеарно-радиолошко оружје.¹⁹⁾

Међународно право, чији је извор правна конструкција Уједињених нација, среће се са проблемом државно-централистичког приступа с једне стране, и решавања недржавних проблема као

шефа државе или шефа или члана владе (аргентинска клаузула); 2. када је долазило до напада на основе целокупног друштвеног уређења (социјалан злочин); 3. када је дело извршено на "нечасан начин" или је нецелиходно. 4. када га је извршио неко ко има таква убеђења да представља широку опасност; 5. када постоје уговори који не предвиђају изузимање политичких криваца.

- 18) Напади на одређене мете се третирају као кривична дела, што има за циљ заштиту одређених мета као што су авиони, бродови, нуклеарни објекти, дипломатско особље. Ово је проширено у међународним инструментима и на укупно становништво као могуће мете терориста. У питању су таоци, жртве бомбардовања или нуклеарног тероризма.
- 19) Генерална скупштина УН усвојила је децембра 1999. године Међународну конвенцију о сузбијању финансирања тероризма. Циљ те конвенције је да помогне у спречавању тероризма пресецањем фондова који су потребни терористима да би извршили злочине. То подразумева и административне и репресивне инструменте.

што је терористичко насиље или организовани криминал. Основно питање које се у таквим ситуацијама поставља је како одговорити тероризму и организованом криминалу а не повредити норме међународног права створеног под окриљем светске организације у којима је субјект држава.

Међународне правнике чека задатак, пре свега, да створе:²⁰⁾

- оквир за принципијелну реформу постојећих правила како би се установили услови за акцију у ситуацијама промењених безбедносних императива и вредности;
- захтева се да одговор буде, пре свега, ненаоружани, односно да то буде акција заснована на међународном праву, пошто оно прави разлику између индивидуалне и државне акције;
- промене у међународном праву које ће омогућити правно заснован одговор на деловање недржавних субјеката;
- стварање нормативног за ефикасно супротстављање терористичким опасностима, за одвраћање колико и за репресију;
- успостављање снажног међународног механизма за ефикасно надгледање примене предочених мера против тероризма, поред снажења међународне правне основе (на пример, може да се предвиди постепена трансформација Комитета за борбу против тероризма СБ у моћну УН агенцију, која нуди мрежу регионалних структура и директно сарађује са националним органима који се боре против тероризма;
- сагледавање борбе против тероризма у вези са борбом против организованог криминала и другим претњама светском миру и безбедности.

*

*   *

У савременим условима проблематика тероризма и организованог криминала се пред међународно право и конвенције поставља као питање стварања правних појмова и примене норми које би спречиле неке терористичке акте и ублажиле или отклониле њихове последице по односе суверених држава. Стога је међународно право морало да одреди мерила на основу којих би се неки акти, који се сматрају терористичким и организованим криминалом, сузбијали заједничком акцијом држава.

20) Ђурић–Атанасијевић, Ксенија (2008), „Улога међународног права у сузбијању тероризма“, *Српска политичка мисао*, 22(4), стр. 31–56.

Међународно право се усредсређује на оне акте ових појава које не угрожавају безбедност и основне вредности само једне државе, већ погађају шире интересе. Различити међународни инструменти опште природе који су до сада примењивани под покровитељством УН или специјализованих агенција имају углавном један циљ – да одговоре на међународни тероризам и организовани криминал у виду интернационализације репресије. Међутим, због непостојања консензуса у одређивању појма тероризма и организованог криминала, државе нису успеле да организују међународни кривични трибунал чији би задатак био да кажњавају ове типове злочина. Репресија је зато остављена домаћим полицијским снагама и судовима, а њена ефикасност увелико зависи од квалитета полицијске и судске сарадње између држава.

Међутим, документи који немају обавезујући правни карактер за државе чланице, као што су, на пример документи Организације за европску безбедност и сарадњу, могу да имају велики значај у јачању веза и сарадње између држава чланица у сузбијању тероризма и организованог криминала. Број оваквих аката, у виду одлука сталних тела ових организација, сваког дана је све већи и представља основу за ефикасну сарадњу и концентрацију материјалних и људских ресурса у борби против тероризма и организованог криминала. Основни циљ конвенција је да утврде оквир за међународну сарадњу међу државама и спрече или сузбију међународни тероризам. Све конвенције имају међународну примену, односно захтевају да у акту који је извршен, постоји неки од међународних елемената²¹⁾. Спремност на сузбијање ових безбедоносних проблема и одговорност које државе преузимају ратификацијом универзалних инструмената представља значајан допринос решавању проблема. Међутим, проблеми у ефикасности конвенција и међународних споразума, могу бити сагледавани и као проблеми у ефикасности УН и међународних организација.

Србија и њене претходнице (СФРЈ, СРЈ, Србија и Црна Гора) су поред активности у стварању међународног правног оквира за борбу против тероризма и организованог криминала, предузимале и ефикасне мере за примену антитерористичких универзалних

21) Ови правни инструменти идентификују одређене основе према којима све одговорне стране морају да утврде јурисдикцију над дефинисаним прекршајем. Поред тога, оне стварају обавезу земље у којој је осумњичени нађен да утврди јурисдикцију над прекршајем према конвенцији. Уколико му та држава не суди онда је она обавезна да изручи осумњиченог према одредбама конвенције, што се означава принципом "aut dedere aut iudicare".

уговора – од предузимања мера у заштити ваздухоплова, уношења у своје законодавство одредби о тероризму до контроле и уништења материјала који могу да имају двоструку употребу и буду злоупотребљавани. Борба против тероризма, ван правног оквира носи у себи опасност од арбитралности, двоструких стандарда и примене права јачега.

Неоспорно, међународно право има значајну улогу у сузбијању тероризма и организованог криминалитета. У постојећем анти-терористичком међународном праву остварена су вредна достигнућа, али она не могу да се сматрају потпуно развијеним процесом. Неопходно је осавременити правни однос и претворити га у практично средство борбе против тероризма и организованог криминала.

Dobrica Vesic, Miroslav Antevski

THE POTENTIALS OF INTERNATIONAL COOPERATION IN THE SUPPRESSION OF TERRORISM AND ORGANIZED CRIME

Summary

The international cooperation in the suppression of terrorism and organized crime is necessary. International collaboration was mainly aimed on creating antiterrorist instruments as a frame for cooperation between states in order to secure that all terrorists should be arrested, prosecuted and punished. Dissuasion from terroristic acts, which could be achieved by repression, has become insufficient at the time of intensification of violence and suicidal terrorism and organized crime. It was necessary to prepare international law instruments that can secure prevention of terroristic attacks and create secure international environment. The main objective of the instruments for prevention is to disable the access to the means by which the terrorists can perform their violent acts. In that context, conventions, that should deny the access to the explosives, chemical and nuclear weapon, have been improved, as well as instruments of law which prevent financing of terrorist activities.

Key words: cooperation, terrorism, organized crime, international law, conventions

ЛИТЕРАТУРА

- Aust, Anthony (2001), *Counter-Terrorism - A New Approach*, Max Planck Yearbook of United Nations Law
- Bassiouni, Carlo (2000), *International Terrorism: Multilateral Conventions (1937–2001)*, New York, Transnational Publishers Int. Ardsley
- Ђокић, Зоран, и Шћекић А. (2004), „Корупција као тешки облик криминала“, *Зборник радова, XVI семинар права „Тешки облици криминала“*, Будва, 8–12. јун 2004, Београд, Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Виша школа унутрашњих послова, стр. 259.
- Ђурђевић, Зоран (2008), „Међународна сарадња у супротстављању организованом криминалу“, *Ревизија за безбедност*, 2(7), стр. 41–48.
- Ђурић–Атанасиевски, Ксенија (2008), „Улога међународног права у сузбијању тероризма“, *Српска политичка мисао*, 22(4), стр. 31–56.
- Guillaume, Georg (2004), “Terrorism and International Law”, *The International and Comparative Law Quarterly*, July 2004, Vol. 53(3)
- Hoffman, Bruno (1998), *Inside Terrorism*, New York: Columbia University Press
- Јовашевић, Драган (2009), „Европска унија у сузбијању корупције“, *Европско законодавство*, 8(27–28), стр. 9–21.
- Милошевић, Милан (2003), *Организовани криминал*, Београд, Службени лист
- Rempel, John, “Terrorism, International Law and International justice”, Internet: www.mcc.org/respub/un/2001/10/oct./terrorism.htm
- *The Fight against Terrorism*, Council of Europe standards, Strasbourg, december 2003.
- Весић, Добрица (2008), „Економска и политичка компонента корупције и прања новца“, *Међународни проблеми*, 60(4), стр. 481–501
- Весић, Добрица (2009а), „Актуелни економски и политички аспекти сузбијања корупције и прања новца“, *Ревизија за безбедност*, 3(2), стр. 5–17.
- Весић, Добрица (2009б), *Специфични облици управљања људским ресурсима*, Београд, Институт за међународну политику и привреду
- Zmeyerovsky, Andzej (2004), “International Law and the Struggle Against Terrorism”, London, *International Affairs*

Овај рад је примљен 3. фебруара 2011. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 16. марта 2011. године.